

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 159/1-ХП/25
21.02.2013. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, 21.02.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ЦАР КОНСТАНТИН Х ДУКА И МИХАИЛО ПСЕЛ – ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА, докторанда Јасмине Шаранац Стаменковић.

За ментора је одређен проф. др Влада Станковић.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр. 6/2263
22.02.2013.
(број захтева)
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области друштвено-хуманистичких
наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Цар Константин X Дука и Михаило Псел – историја једног односа

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА
ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Јасмина (Драган) Шаранац Стаменковић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо Филозофски у Нишу
образовање:

Година 2010. дипломирања:

Назив мастер рада кандидата:

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена:

Година одбране магистарског рада: —

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је

на седници 21.02.2013. одржаној

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Милош Арсенијевић

Додатак уз образац 1.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Јасмина Шаранац Стаменковић

Име и презиме ментора: Влада Станковић

Звање: Ванредни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. *Манојло Комнин, византијски цар 1143-1180* (Завод за уџбенике), 307 страна, Београд (ISBN 978-86-17-15837-6)
2. *Комнини у Цариграду (1057-1185). Еволуција једне владарске породице* (Посебна издања Византолошког института 31), XX+326 страна, Београд (ISBN 86-83883-06-x)
3. **Lest we forget: History writing in the Byzantium of the Komnenoi and the use of memories**, in: A. Milanova – V. Vatchkova – Ts. Stepanov (eds.), *Memory and Oblivion in Byzantium*, Sofia 2011 [ISBN 978-954-509-454-5] 59-65
4. **"Nikephoros Bryennios, Anna Komnene and Konstantios Doukas. A Story About Different Perspectives"**, *Byzantinische Zeitschrift* 100/1 (2007) 169-175 (SSCI/AHCI, ERIH листа)
5. **"A Generation Gap or Political Enmity? Emperor Manuel Komnenos, Byzantine Intellectuals and the Struggle for Domination in Twelfth Century Byzantium"**, *ZRVI* 44 (2007), 209-227 (ERIH листа)

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

Образложење предлога теме докторске дисертације

Цар Константин X Дука и Михаило Псел - историја једног односа

Кандидат: Јасмина Шаранац Стаменковић

Предмет истраживања

Предмет истраживања ове дисертације су односи Михаила Псела и цара Константина X Дуке (1059–1067), прецизније, културне и социјалне појаве, политички догађаји, карактерне особености и лични разлози који су довели до повезивања ових двеју личности.

Акценат истраживања биће на историјској, просопографској и књижевној анализи, односно, анализи структуре и особина дела сâмог Михаила Псела која сведоче о Константину X Дуки. Ради се о:

- *историографском делу „Хронографији“*, које представља једно од најзначајнијих дела целокупне византијске књижевности, у коме је Константину X посвећено посебно поглавље; користимо издање које је приредио Салваторе Импелицери (Michele Psello, *Imperatoridi Bisanzio (Cronografia) I-II*, ed. S. Impellizzeri, Vicenza 1984.);
- *писмима* адресираним на цара Константина Дуку; користимо издања: Michael Psellos, ed. K. N. Sathas, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη V, Paris 1876 и Michaelis Pselli *Scripta minora magnam partem adhuc inedita I*, edd. E. Kurtz – K. Drexl, Milano 1936;

- *похвалним говорима* посвећеним Константину Дуки; користићемо издање које је приредио Џорџ Денис (Michaelis Pselli Orationes panagyricae, ed. G. T. Dennis, Stutgardiae et Lipsiae 1994 (Bibliotheca Teubneriana)).

Захваљујући свом образовању и интелигенцији, али и активној политичкој улози коју је имао на цариградском двору, Михаило Псел спада у најзанимљивије и, уједно, најинтригантније личности византијске историје. Ипак, највећу вредност представља његова плодна стваралачка делатост – историјска и реторска дела, уз остале учене саставе који за овај рад нису од већег значаја, попут филозофских или теолошких трактата. Псел је ученим грчким језиком, као и стилем, композицијом и структуром својих дела, оставио лични печат на византијску историографију и књижевност. Дакле, покушаћемо да дамо потпунију слику о аутору, циљевима писања његових дела (без обзира на жанр), али и о разним начинима којима је Михаило Псел желео прикривено да саопшти своје ставове, придобије читалачку публику, коначно, да дâ своје виђење византијске историје 11. века и промовише Константина Дуку – једног византијског цара – и његову династију.

Циљеви истраживања

Циљ овог истраживања је да на јасан и научно заснован начин пружи одговор на постављену тему о односу Михаила Псела и цара Константина Дуке. Заокружена слика међусобног односа једног бриљантног књижевника и политичара 11. века – Михаила Псела, и једног византијског цара – Константина Дуке, постављена је за циљ овог истраживања. Пре свега,

потребно је издвојити теме, догађаје и личности које повезују Константина X и Псела.

Хронолошки оквир у којем се врши ово истраживање креће се од времена владавине византијског цара Константина IX Мономаха (1042–1055) – када почиње политичка активност Михаила Псела на цариградском двору и када се упознаје са Константином Дуком – до 1067. године, када је умро цар Константин X. Дакле, бавићемо се поменутиим временским периодом и детаљном анализом ћемо утврдити Пселове ставове и погледе на византијску државну политику 11. века.

Основне хипотезе

- „Хронографија“ је историографско дело Михаила Псела и обухвата период од 976. до 1078. године; она представља један од најважнијих извора за 11. век у Византији; „Хронографија“ је подељена по владавинама византијских царева (од Василија II Македонца (976–1025) до Михаила VII Дуке (1071–1078)), те је владавини цара Константина X Дуке (1059–1067) посвећено посебно поглавље; Пселова „Хронографија“ је састављена од два основна дела: првог који покрива временски период од 976. до 1059. године и другог који се наставља до 1078. године, писаног по жељи сина цара Константина X Дуке, Михаила;
- Михаило Псел је био један од највећих интелектуалаца Византијског царства, те је „Хронографију“, као и друга своја дела (писма, похвалне беседе, посмртне говоре), писао изузетно ученим грчким језиком и изразито реторским стилем (са много метафора, поређења, алузија);

избор реторских средстава и начин на који их је употребљавао осликавали су и намеру аутора и омогућавали му да изрази своје мишљење прикривено, али ипак довољно јасно онима који су били непосредно упућени у догађаје, теме и односе међу личностима које је помињао;

- Псел је био једна од најистакнутијих личности на цариградском двору, а отпочео је политичку каријеру као државни секретар цара Константина IX Мономаха (1042–1055); Михаило Псел је припадао уском кругу утицајних људи у Цариграду од времена Константина Мономаха када је и постављен за „конзула филозофа“ на такозваном Мономаховом универзитету 1047. године. Само коју годину касније, Псел је, заједно са осталим интелектуалним првацима, био принуђен да се замонаши. Он се, након неколико година проведених ван Цариграда, у манастирима на Витинијском Олимпу, почетком 50-тих година вратио у престоницу, уверен у исправност сопствених ставова, подједнако учењачких и политичких;
- У време владавине цара Константина IX Мономаха (1042–1055) започиње Пселово пријатељство са Константином Дуком, у чијем дому је, већ тада познати беседник, добио смештај (У свом исторографском делу у поглављу посвећеном владавини цара Константина X Дуке, Псел је описао како је поставши секретар Константина IX Мономаха 1042/3. године, цар сматрао да он заслужује смештај у угледном и богатом дому. Тако се Константин IX, плативши станарину за свог секретара, одлучио за кућу Константина Дуке. Тада је започело пријатељство Константина и Псела, које је кулминирало доласком на власт династије Дука.);

- Михаило Псел је од времена цара Исака I Комнина (1057–1059) и сâм био умешан у већину догађаја које је описивао (нпр. био је сведок абдикације Исака Комнина у корист Константина Дуке и подржавао је избор Дуке за новог василевса); како је Псел сведок и учесник многих догађаја, „Хронографија“ (иако историјографско дело које по својој форми и садржини треба да буде објективно) представља његову верзију византијске историје 11. века;
- Константин Дука (1059–1067) први је цар из династије Дука која је владала Византијом у периоду од 1059. године до 1078. године, а осим Михаила Псела и други византијски извори (Михаило Аталијат, Скиличин Настављач, Јован Зонара и Нићифор Вријеније) сведоче о владавини Константина X коју није карактерисала запаженија војна политика, напротив, истичу његово бављење цивилним пословима;
- Псел је у „Хронографији“ представио личност Константина Дуке васпитаног у духу хришћанства, сходно томе, описао га је као праведног, храброг, умереног, разборитог, скромног, побожног и човекољубивог цара;
- Михаило Псел је посветио осам писама цару Константину X, у којима су обрађене различите теме – писма са циљем да умилоствиве цара, посаветују га по одређеном питању; писма пропратног карактера која су пратила дарове (рибу, грожђе, маслинову грану) василевсу; до оних која су имала искључиво пропагандни циљ (да похвале, прославе и увеличају василевсову личност и наставе са неговањем давно формиране идеологије и култа о јединственом и јаком, непобедивом и универзалном хришћанском Византијском царству које је створио сâм Бог) – и писана су изразито ученим реторским стилем;

- Један царски говор носи име цара Константина X (*Δημηγορία εἰς τὸν βασιλέα τὸν Δούκαν*), који је Михаило Псел саставио између средине 1065. године, након што је опасност од Уза за Византијско царство прошла, и средине 1067. године, пре смрти цара Константина Дуке;
- Џорџ Денис, приређивач Пселових похвалних говора (*Michaelis Pselli Orationes panagyricae, Stutgardiae et Lipsiae 1994 (Bibliotheca Teubneriana)*), оставља могућност да је Михаило Псел још два говора, у којима се хвале личне способности и моралне врлине ромејског владара, такође посветио овом цару;
- Псел је на све начине – како у писмима, тако и у царским говорима и „Хронографији“ (поштујући правила која намећу ови књижевни жанрови) – настојао да истакне све позитивне одлике Константина Дуке. Ипак, у Пселовом историографском делу приметна је и критика Константина Дуке (углавном прикривена и изражена метафорама и алузијама) која се односила на цареву незаинтересованост за војна питања;
- Псел је био истакнути и утицајни присталица породице Дука те је његовим изванредним стваралачким радом ова династија стекла престижан углед у Византијском царству (последњих месеци владе цара Исака Комнина (1057–1059) Михаило Псел је постао један од главних protagonista Константина Дуке. У свом историографском делу он себи приписује пресудну улогу у Дукином доласку на власт. Треба имати у виду да су Пселове нескривене симпатије биле на страни цара Исака Комнина, јунака „првобитне“ Хронографије, која је каснијим додатком значајно променила изглед. Ипак, Псел је пишући о абдикацији Исака I Комнина у корист Константина Дуке (на крају поглавља посвећеном Исаку Комнину) истакао да је Дука на

византијски престо дошао Божијим избором, тј. законитим путем. Михаило Псел је тиме направио разлику између Константина X и свог (сада већ некадашњег) јунака, који је на царски трон дошао након побуне.);

- Друге византијске породице су се позивањем на сродство и традицију тзв. „царских Дука“, коју су утемељили Константин Дука и Михаило Псел, обезбедиле свој положај у друштвеној хијерархији Царства.

Метод истраживања

Истраживање је базирано на анализи дела Михаила Псела у којима се говори о цару Константину X Дуки. Након прикупљања свих потребних извора – „Хронографије“, писама и похвалних говора – следи критичка анализа извора:

- **Историјска анализа** – има за циљ да издвоји догађаје и процесе које Псел помиње (а који су постављени за предмет истраживања) и да утврди начин на који су те теме у делима обрађене. У том смислу биће консултована дела других савремених византијских историчара: „Хронике“ Јована Скилице и Скиличиног Настављача, затим, „Историје“ Михаила Аталијата, и Нићифора Вријенија и „Хроника“ Јована Зонаре;
- **Анализа текста** (анализа језика и стила) – овакав приступ служи као допуна историјској анализи. Коришћење одређених речи и језичких конструкција често је био начин Пселовог описивања догађаја и личности које су могле остати скривене иза алузија, нарочито ако се узме у обзир изузетно реторички карактер дела. Како Псел

подражава античку филозофију и песништво – Исократу, Платона, Прокла и Хомера – биће консултована и анализирана на одређеним местима и у зависности од контекста и ова дела;

- **Просопографска анализа** – има за циљ издвајање личности које Михаило Псел помиње у одређеном хронолошком оквиру у којем се ово истраживање врши. Након тога уследиће разматрање Пселовог односа према издвојеним личностима, као и оцена коју о њима износи.

Коришћењем података добијених из изворне грађе, као и изузетно богатом савременом литературом о Михаилу Пселу, византијској интелектуалној елити 11. века и историји византијске државе у 11. веку, настојаћемо да створимо заокружену слику о предмету истраживања.

Кроз синтезу, доведићемо различите чињенице у међусобну везу, доћи ћемо до одговора на постављена питања – или изнети дилеме које морају и даље остати присутне – уочићемо узроке, политичке догађаје, друштвене и културно-интелектуалне прилике и личне разлоге који су обликовали и утицали на међусобни однос Константина X Дуке и Михаила Псела, који је предмет нашег истраживања.

Значај истраживања

Уверени смо да предложено истраживање може бити умногоме значајно за сагледавање међусобно испреплетаних односа византијске интелектуалне елите 11. века и разумевање византијске културе и књижевности у истом периоду. Студија *Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа* значајна је не само за утврђивање чињеница о животима, делатностима и односима двојице интелектуалаца из редова

византијских првака (цара и писца), већ и за ширу проблематику, као што је начин стварања, јачања и деловања породичних кланова на цариградском двору и унутар византијске аристократије, уопште. Надамо се да ће ова студија допринети бољем упознавању једног правог примера пријатељства на цариградском двору – подједнако стварног пријатељства Михаила Псела и цара Константина Дуке и начина на који је оно било грађено, изражавано, подстицано и дефинисано у најважнијим делима самог Псела. Потрудићемо се да покажемо како су књижевна дела могла да послуже у политичке сврхе, и да је једном написана реч и те како могла да послужи у сврху промовисиња једног византијског цара и династије, али и личне политичке идеологије.

Композиција студије

Рад би се састојао из 9 делова: садржаја, списка скраћеница, предговора, увода, две велике целине, закључка, резимеа и библиографије.

На почетку рада налазио би се **Садржај**.

Затим би следио **Списак скраћеница** чешће коришћених извора и литературе.

Први део рада представљао би **Предговор** који би обухватао појашњење методолошког приступа теми, одређивање оквира теме, разматрања тренутних достигнућа у византологији, указивање на сазнајне могућности и значај који тема пружа, као и критичку анализу коришћених извора и литературе.

У **Уводу** би била укратко приказана историја византијске државе у 11. веку: најважнији политички и културни догађаји и процеси који су обележили овај период. Такође, Увод би садржао кратке биографије

најзначајнијих византијских првака из круга цариградске интелектуалне елите 11. века – пре свега Михаила Псела и Константина Дуке – са акцентом на њихову књижевно-интелектуалну активност и њен политички значај по Царство.

Основна материја рада била би подељена у две велике целине (поглавља), по тематском принципу.

Прва целина била би анализа Пселових дела посвећених Константину Дуки и она би била подељена на још два тематска поглавља. Прво поглавље би чинила историјска, просопографска и књижевна анализа Пселових дела у којима се описује Константин Дука, са акцентом на историографском делу „Хронографији“ (у коме је овом цару посвећено посебно поглавље). Друго поглавље би чинила Пселова дела која су непосредно упућена Константину Дуки – царски говор(и) и писма – са нагласком на анализи текста (анализа језика и стила). У овом поглављу покушаће се пружити одговор на питања када су и у коју сврху настала ова дела и приказаће се начин на који је Псел, у зависности од карактера, сврхе и времена настанка дела, описао Константина Дуку.

Друга целина имала би за циљ да представи суштину односа Константина Дуке и Михаила Псела и била би подељена на три тематска поглавља. Прво поглавље би приказало узроке, догађаје, социјалне и економске прилике и личне и емотивне разлоге који су повезивали Михаила Псела са Константином Дуком и његовом породицом (братам цезаром Јованом Дуком, августом Евдокијом Макремволитисом, децом Константина X Дуке и Евдокије – пре свега Михаилом VII Дуком, итд.), и да што је могуће јасније приближи међусобно испреплетане и изузетно компликоване односе цариградске елите на двору средином 11. века. У ту сврху биће анализирани и други извори (најпре Пселова писма и похвални

говори која се односе на чланове породице Дука и друге интелектуалце из круга блиског Константину Дуки, као и дела других савремених историчара: Јована Скилице, Скиличиног Настављача, затим, Михаила Аталијата, Нићифора Вријенија и Јована Зонаре). У другом поглављу била би приказана сарадња и савезништво Константина Дуке и Михаила Псела у политичкој сфери од периода владавине цара Константина IX Мономаха (1042–1055) до доласка на власт Константина Дуке, као и политички курс који је византијска држава водила током владавине цара Константина X Дуке (1059–1067). Треће поглавље представљало би Пселово виђење Константина X као архетипа византијског хришћанског цара и неприкосновеног модела који треба следити у управљању Византијским царством.

У **Закључку** би се сумирали резултети истраживања.

Након Закључка следио би **Резиме** на страном језику.

На крају тезе би се налазила **Библиографија**, која представља детаљан попис коришћених извора и литературе.

Структура рада

Садржај

Списак скраћеница

Предговор

- Представљање теме: студија случаја односа унутар византијске елите у другој половини 11. века
- Појашњење начина истраживања и методологије рада: основне идеје, слични примери у литератури, нагласак на иновативности и теме и приступа
- Критички осврт на расположиве изворе и постојећу литературу

Увод

- Освит новог доба – Византија средином 11. века
- Прваци новог нараштаја – Константин Дука и његови вршњаци

I Основе односа

- Комуникација (анализа)
 1. Михаило Псел о Константину Дуки (Хронографија и остала дела)
 2. Михаило Псел Константину Дуки (говор(и) и писма упућена непосредно Константину Дуки)

II Суштина односа

- Повезаност (Михаило Псел, Константин Дука и његова породица; испреплетаност односа унутар византијске елите)
- Прагматични политичари: Михаило Псел и Константин Дука као савезници и сарадници
- Суд: Слика Константина X Дуке као цара у очима Михаила Псела

Закључак

Резиме

Библиографија

- Извори
- Литература

Библиографија

Извори:

Annae Comnenae Alexias, edd. *D. R.Reinsch – A. Kambylis*, Berolini et Novi Eboraci 2001. Pars prior: Prolegomena et textus (CFHB)

Michele Psello, Imperatori di Bisanzio (Cronografia) I-II, ed. *S. Impellizzeri*, Vicenza 1984.

Michaelis Pselli Orationes panagyricae, ed. *G. T. Dennis*, Stutgardiae et Lipsiae 1994 (Bibliotheca eubneriana).

Michaelis Pselli Scripta minora magnam partem adhuc inedita I, edd. *E. Kurtz – K. Drexler*, Milano 1936.

Michael Psellos, ed. *K. N. Sathas*, Μεσαιωνική βιβλιοθήκη V, Paris 1876.

Ioannis Zonarae epitome historiarum IV, ed. *L. Dindorfius*, Lipsiae 1871.

Miguel Atalates Historia, ed. *I. P.Martín*, Madrid 2002.

Nicéphore Bryennios, Histoire, éd. *P. Gautier*, Bruxelles 1975 (CFHB).

Ἡ Συνέχεια τῆς χρονογραφίας τοῦ Ἰωάννου Σκυλίτζη (Ioannes Skylitzes Continuatus), ed. *E. Tsolakis*, Thessaloniki 1968.

Menander Rhetor, edd. *D. A. Russell – N.G. Wilson*, Oxford 1981.

Λитература:

Alexiou M., Literary Subversion and the Aristocracy in Twelfth-Century Byzantium: A Stylistic Analysis of the Timarion (ch. 6-10), Byzantine and Modern Greek Studies 8 (1983) 29–45.

Angold M., The Byzantine Empire 1025–1204 (A political history), London–NewYork 1984.

Arveler E., Politička ideologija Vizantijskog carstva, Beograd 1988.

Benakis L., Michael Psellos □ Kritik an Aristoteles, BZ 56 (1963) 213–227.

Browning R., Courants intellectuels et organization scolaire à Byzance au XIe siècle (Résumé), Travaux et mémoires 6 (1976) 219–222.

Browning R., Enlightenment and Repression in Byzantium in the Eleventh and Twelfth Centuries, Past and Present 69 (1975) 3–23.

Byzantine Authors: Literary Activities and preoccupations (edd. *J. W. Nesbitt*), Leiden–Boston 2003.

Carelos P., Die Autoen der zweiten Sphistik und die *Chronographie* des Michael Psellos, Jarbuch der österreichischen Byzantinistik 41 (1991) 133–140.

Chamberlain C., The Theory and Practice of Imperial Panegyric in Michael Psellus, Byzantion 56 (1986) 16–27.

Cheyne J. C., Pouvoir et contestations à Byzance (963–1210), Paris 1990.

Cheyne J. C. – *Vannier J. F.*, Études prosopographiques, Byzantina Sorbonensia 5, Paris 1986.

Clucas L., The Trial of John Italos and the Crisis of Intellectual Values in Byzantium in the Eleventh Century, Munich 1981.

Criuscolo U., Pselliana, Studi Italiani di Filologia Classica 54 (1982) 194–215.

Duffy J., Bitter Brine and Sweet Fresh Water: The Anatomy of Metaphor in Psellos, Novum Millenium: Studies on Byzantine History and Culture.

Dedicated to Paul Speck (edd. C. Sode – S. Takács), Aldershot–Burlington–Singapore–Sidney 1999, 89–96.

Duffy J., Reactions of Two Byzantine Intellectuals to the Theory and Practice of Magic: Michael Psellos and Michael Italikos, *Byzantine magic* (ed. H. Maguire), Dumbarton Oaks, Washington D.C. 1995, 83–97.

Fisher W., Beiträge zur historischen Kritik des Leon Diakonos und Michael Psellos, *Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 7 (1886) 353–377.

Gadolin A., A Theory of History and Society with Special Reference to the “Chronographia” of Michael Psellus: 11th Century Byzantium, Stockholm 1970.

Gautier P., Collections inconnues ou peu connues de text pseliens, *RSBS* 1 (1981) 39–69.

Gautier P., Quelques lettres de Psellos inédites ou déjà éditées, *REB* 44 (1986) 111–197.

Grünbart M., Formen der anrede im byzantinischen Brief vom 6. bis zum 12. Jahrhundert, Wien 2005.

History as Literature in Byzantium: Papers from the Fortieth Spring Symposium of Byzantine Studies (ed. R. Macrides), University of Birmingham, March 2007.

Hunger H., Die byzantinische Literatur der Komnenzeit: Versuch einer Neubewertung, *Anzeiger der philosophisch – historischen Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 105 (1968) 59–76.

Hunger H., Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner I-II, München 1978.

Hunger H., The Classical Tradition in Byzantine Literature: the Importance of Rhetoric, Byzantium and the Classical Tradition (edd. *M. Mullet – R. Scott*), Birmingham 1981, 35–48.

Hunger H., On the imitations (Μίμησης) of the antiquity in Byzantine Literature, *DOP* 23/24 (1969–1970) 15–38.

Hussey J., Michael Psellus, the Byzantine Historian, *Speculum*, Vol. 10, No.1 (Jan. 1935) 81–90.

Hussey J., The Byzantine Empire in the Eleventh Century: Some Different Interpretations, *Transactions of the Royal Historical Society*, Fourth series, Vol. 32 (1950) 71–85.

Ioannides P. S., Η Χρονογραφία του Μιχαήλ Πσελλού ως ιστορική πηγή για την εποχή του Μιχαήλ Δ' Παφλαγόννα, *Nicolaus: rivista di teologia ecumenico-patristica* 16 (1989) 219–229.

Johnson G. J., Constantine VIII and Michael Psellos: Rhetoric, Reality and Decline of Byzantium A. D. 1025–1028, *Byzantine Studies* 9 (1982) 220–231.

Jeffreys E., Rhetoric, *The Oxford Handbook of Byzantine Studies* (edd. *E. Jeffreys – J. Haldon – R. Cormack*), Oxford 2008, 827–837.

Jeffreys M., Psellos and □ his emperors □ : fact, fiction and genre, *History as Literature in Byzantium* (edd. *R. Macrides*), Birmingham 2007 (2010) 73–91.

Kaldellis A., Hellenism in Byzantium. The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition, Cambridge 2007.

Kaldellis A., The Argument of Psellos □ *Chronographia*, Leiden–Boston–Köln 1999.

Kazhdan A. P. – Epstein A. W., Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries, Berkeley 1985.

Kennedy G., *Greek Rhetoric under Christian Emperors*, Princeton, New Jersey 1983.

Kustas G. L., *Studies in Byzantine Rhetoric*, Thessalonica 1973.

Lemerle P., *Cinq études sur le XIe siècle byzantin*, Paris 1977.

Linner St., *Literary Echoes in Psellus Chronographia*, *Byzantion* 51 (1981) 225–231.

Linner St., *Chronographia and the Alexias. Some Textual Parallels*, *Byzantinische Zeitschrift* 76 (1983) 1–9.

Ljubarskij J. N., *Man in Byzantine Historiography from John Malalas to Michael Psellos*, *DOP*, Vol. 46, *Homo Byzantinus: Papers in Honour of Alexander Kazdan* (1992) 177–186.

Ljubarskij J. N., et al, “*Quellenforschung and/or Literary Criticism: Narrative Structures in Byzantine Historical Writings*“, *Symbolae Osloenses* 73 (1998) 5–73.

Lounghis T., *The Byzantine Historians on Politics and People from 1042 to 1081*, *Byzantion* 72 (2002) 381–403.

Macrides R., *The Historian in the History*, *ΦΙΛΕΛΛΗΝ: Studies in Honour of Robert Browning* (ed. C. Constantinides – N. M. Panagiotakes – E. Jeffreys – A. D. Angelou), Venice (1996) 205–224.

Magdalino P., *Aspects of the Twelfth Century Byzantine Kaiserkritik*, *Speculum* 58 (1983) 326–346.

Maguire H., *Art and Eloquence in Byzantium*, Princeton 1981.

Misch G., Die Bruchstücke einer Autobiographie des byzantinischen Hofphilosophen Michael Psellos, *Geschichte der Autobiographie* III/2, Frankfurt 1962, 760–830.

Morris R., *Monks and Laymen in Byzantium 843–1118*, Cambridge 1995.

Mothers and Sons, Fathers and Daughters. The Byzantine Family of Michael Psellos (ed. *A. Kaldellis – D. Jenkins – S. Papaioannou*), Indiana 2006.

Oikonomidès N., Le serment de l'impératrice Eudocie (1067). Un épisode de l'histoire dynastique de Byzance, *REB* 21 (1963) 101–128.

Oikonomidès N., L'évolution de l'organisation administrative de l'Empire byzantine au XIe siècle, *Travaux et mémoires* 6 (1976) 125–152.

Papaioannou S., Michael Psellos: Rhetoric and the Self in Byzantine Epistolography, *L'épistolographie et la poésie épigrammatique: Project actuels et questions de méthodologie. Actes de la 16e table ronde de la XXe Congrès international des Études byzantines* (ed. *W. Hörandner – M. Grünbart*), Paris 2003, 75–83.

Papaioannou S., Michael Psellos – Rhetorical Gender, *Byzantine and Modern Greek Studies* 24 (2000) 133–146.

Papaioannou S., Η μίμηση στη ρητορική θεωρία του Μιχαήλ Ψελλού, *Byzantium Matures: Choices, Sensitivities and Modes of Expression – Eleventh to Fifteenth Centuries* (edd. *C. Angelidi*), Athens 2004, 87–98.

Places E., Le renouveau platonicien du XIe siècle: Michael Psellus et les Oracles Chaldaïques, *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Comptes rendus des séances* 1966, 313–324.

Polemis D., Notes on Eleventh Century Chronology (1059–1081), *Byzantinische Zeitschrift* 58 (1965) 60–76.

Polemis D., *The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography*, London 1968.

Pontani F., A Byzantine Portrait of Homer, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 68 (2005) 1–26.

Rimbaud A., Michael Psellos, philosophe et homme d'état byzantine au XIe siècle: sa vie et ses oeuvres, d'après les récents publications de M. Constantine Sathas, *Revue Historique* 3 (1877) 241–282.

Reading Michael Psellos (edd. *C. Barber – D. Jenkins*), Leiden–Boston 2006.

Roueché C., *Byzantine Writers and Readers: Storytelling in the Eleventh Century, The Greek Novel AD 1–1985* (edd. *R. Beaton*), London–New York–Sidney 1988, 123–133.

Snipes K., The *Chronographia* of Michael Psellos and the Textual Tradition and Transmission of the Byzantine Historians of the Eleventh and Twelfth Centuries, *3PBI* 17–18 (1989) 43–62.

Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries (edd. *A. Kazdan – S. Franklin*), Cambridge 1984.

Svoboda K., Quelques observations sur le méthode historique de Michel Psellos, *Bulletin de la société historique bulgare* 16–18 (1940) 384–389.

Sykoutris J., Zum Geschichtswerk des Psellos, *Byzantinische Zeitschrift* 30 (1929–30) 61–67.

The Byzantine Aristocracy. IX to XIII Centuries (edd. *M. Angold*), Oxford 1984.

Vries E. – van der Velden, La lune de Psellos, *Byzantinoslavica* 57/2 (1996) 239–256.

Vries E. – van der Velden, Les amities dangereuses: Psellos et Léon Paraspondylos, *Byzantinoslavica* 60/2 (1999) 315–350.

Vries E. – van der Velden, Psellos, Romain IV Diogénès et Manzikert, *Byzantinoslavica* 58/2 (1997) 274–310.

Vryonis S., Byzantine Imperial Authority: Theory and Practice in the Eleventh Century, *La notion d'autorité au Moyen Age. Islam, Byzance, Occident* (edd. G. Makdisi – D. Soudrel – J. Soudrel Thomine), Paris 1982, 141–161.

Walker J., Michael Psellos on rhetoric: A Translation and Commentary on Psellos
□ Synopsis of Hermogenes, *Rhetoric Society Quarterly* 31 (2001) 5–40.

Weiss G., *Oströmische Beamten Spiegel der Schriften des Michael Psellos*, Munich 1973.

Бек Х. Г., Византијски миленијум, Београд 1998.

Крсмановић Б., Успон војног племства у Византији XI века, Београд 2001.

Крсмановић Б. – Лома А., Георгије Манијакис, име Γουδέλιος и Пселова „скитска аутономија“, *ЗРВИ* 36 (1997) 233–263.

Крсмановић Б. – Радошевић Н., Легендарне генаологије византијских царева и њихових породица, *ЗРВИ* 41 (2004) 71–98.

Любарский Я. Н., Михаил Пселл. Личность и творчество. К истории византийского предгуманизма, Москва 1978.

Мешановић С., Говор тела у Пселој Хронографији, Трећа југословенска конференција византолога, Београд-Крушевац 2002, 299–306.

Острогорски Г., Автократор и самодржац, СД IV: Византија и Словени, Београд 1970, 281–364.

Острогорски Г., Византијски цар и светски хијерархијски поредак, СД V: О веровањима и схватањима Византинаца, Београд 1970, 263–277.

Острогорски Г., Историја Византије, Београд 1959.

Радић Р., Костобоља у историјским делима Михаила Псела и Ане Комнине, Повеља. Часопис за књижевност, уметност и културу (2003) 140–151.

Радосевић Н., Константин Велики у византијским царским говорима, ЗРВИ 33 (1994) 7–20.

Радосевић Н., Никејски цареви у савременој им реторици, ЗРВИ 26 (1987) 69–86.

Радосевић Н., Подела власти у грчким царским говорима IV века, ЗРВИ 34 (1995) 7–20.

Радосевић Н., Похвална слова цару Андронику II Палеологу, ЗРВИ 21 (1982) 61–84.

Радосевић Н., Смењивање на престолу у грчким царским говорима IV века, ЗРВИ 38 (1999/2000) 17–26.

Станковић В., Тропеофорос код Михаила Псела. Један пример политичке употребе реторике, ЗРВИ 41 (2004) 133–151.

Станковић В., Комнини у Цариграду (1057–1185). Еволуција једне владарске породице, Београд 2006.

Татакис В., Византијска философија: Хеленска патристичка и византијска философија, Београд-Никшић 2002.

Целебџић Д., Η δημοκρατική Ρώμη πολιτική σκέψη του Μιχαήλ Ψελλού, ЗРВИ 42 (2005) 23–34.

Целебџић Д., Τα αποφθέγματα των βασιλέων στην Ιστορία σύωτομο του Μιχαήλ Ψελλού, ЗРВИ 44 (2007) 155–172.

Наставно-научном Већу Филозофског факултета

Београд, 5. фебруар 2013.
проф. др Влада Станковић
Семинар за Византологију
Одељење за историју

Реферат о прихватању теме докторанда Јасмине Шаранац Стаменковић *Цар Константин X Дука и Михаило Псел - историја једног односа*

• Основни подаци о кандидату и дисертацији

Докторанткиња на Катедри за историју Византије Јасмина Шаранац Стаменковић, у договору са писцем овог реферата као ментором, поднела је молбу за прихватање теме за докторску дисертацију под насловом "*Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа*". Предлог теме је прихваћен, а кандидаткиња је тему одбранила 4. фебруара 2013. године пред Комисијом за одбрану теме доктората, коју су сачињавали проф. др Радивој Радић, проф. др Војислав Јелић и проф. др Татјана Суботин-Голубовић.

Предложена дисертација колегинице Јасмине Шаранац Стаменковић представљаће прву праву *студију случаја* значаја блиских међусобних односа унутар врха византијске елите током друге половине 11. столећа, карактеристичне појаве овог периода, која је обликовала и политику Царства и начин на који је та политика формулисана и спровођена. Реч је о изузетно значајном феномену, специфичном за овај период византијске историје и посебно за ученог, али и утицајног Михаила Псела, личност која је подједнако

својим деловањем и сликом о сопственој улози у најважнијим догађајима обележила ово време.

• Предмет и циљ дисертације

Предложена тема докторске дисертације докторанткиње Јасмине Шаранац Стаменковић детаљно ће истражити односе Михаила Псела и цара Константина X Дуке (1059–1067), односно кроз развој њиховог *пријатељства* осветлити културни, друштвени и политички контекст шесте и седме деценије 11. века пре свега у Цариграду, византијској престоници у деценијама које су управо због специфичног начина поделе власти међу припадницима ограниченог, *пријатељског*, круга људи означене као период бременит дворским сплеткама и заверама.

Посебан циљ дисертације биће сагледавање начина на који је пријатељство учењака Псела и цара Константина Дука представљено у савременим изворима, чији је аутор управо Михаило Псел, као и развој карактеристичне свести о значају *пријатељства* и блиског односа најмоћнијих људи у Царству за њихово напредовање и спровођење сопствених идеја и воље. Реч је о изузетно значајној теми, како са тематског и идејног, тако и са методолошког становишта, имајући у виду неистраженост феномена *пријатељства* у међународној византологији, због чега су тема, предмет и циљ предложене дисертације од посебног значаја.

• Основне хипотезе од којих се полази у истраживању

Основне хипотезе од којих ће кандидаткиња полазити у истраживањима за докторску дисертацију могу се сврстати у две категорије: оне које се тичу самог односа Михаила Псела и цара Константина Дуке; и оне који се односе на основне изворе, учене, разнородне, али и свесно тенденциозне саставе самог Псела и њихову анализу. Из потоње категорије треба издвојити следеће хипотезе:

- „Хронографија“ Михаила Псела је дело које обухвата период од 976. до 1078. године и представља један од најважнијих извора за 11. век. „Хронографија“ је састављена од два основна дела: првог који покрива временски период од 976. до 1059. године и другог који се наставља до 1078. године, писаног по жељи сина цара Константина X Дуке, Михаила;

- Као један од најученијих људи читавог византијског миленијума, Михаило Псел је писао ученим и артифицијелним грчким језиком, уз бројне реторске украсе, које је неретко користио као средство преношења својим ставова;

Из прве категорије неопходно је споменути велики политички значај Михаила Псела који је био једна од најистакнутијих и најутицајнијих личности на цариградском двору од 1057. до 1071. године, непосредно пре, током и након владавине цара Константина Дуке. Михаило Псел је од времена цара Исака I Комнина (1057–1059) и сâм био умешан у већину догађаја које је описивао, обликујући политику Царства.

• Методе које ће се у истраживању применити

Истраживање је базирано на анализи дела Михаила Псела у којима се говори о цару Константину X Дуки. Након прикупљања свих потребних извора, кандидаткиња ће анализирати текстове овог аутора и његов исказ: од историјске анализе и раздвајања слојева Пселове наративе, преко анализе текста, докторанткиња Јасмина Шаранац Стаменковић ће посебну пажњу посветити анализи и разумевању исказа Пселових списа, његове лексице, описа, израза и ставова који се односе на феномен *пријатељства* са царем и којима се изражава блиски однос два вршњака која су се различитим путевима успели до највеће моћи и утицаја у Цариграду и византијском царству, уопште.

• Опис садржаја дисертације

Рад ће се састојати из 9 делова, од којих посебно треба издвојити:

Предговор са појашњењима методолошког приступа теми, одређивањем оквира теме и разматрањем тренутних достигнућа у

византологији; **Увод** у коме би били укратко приказани најважнији политички и културни догађаји и процеси који су обележили овај период; **Прву целину** средишњег дела рада која би обухватала анализу Пселових дела посвећених Константину Дуки и она би била подељена на још два тематска поглавља. У њој ће се нашла историјска, просопографска и књижевна анализа Пселових дела у којима се описује Константин Дука, са акцентом на историографском делу „Хронографији“ и Пселових дела која су непосредно упућена Константину Дуки; **Другу целину** средишњег дела рада чији ће циљ бити да представи суштину односа Константина Дуке и Михаила Псела и која ће сама бити подељена на три тематска поглавља: прво поглавље ће објаснити узроке социјалне и економске прилике и личне и емотивне разлоге који су повезивали Михаила Псела са Константином Дуком и његовом породицом, друго ће објаснити сарадњу и савезништво Константина Дуке и Михаила Псел, док ће треће поглавље представити Пселово виђење Константина X као архетипа византијског хришћанског цара и модела који треба следити у управљању Византијским царством; **Закључак** у коме ће бити потцртани основни резултати истраживања и схематски приказане фазе и динамика односа учењака и политичара Псела и цара Константина Дуке.

•Очекивани резултати и научни допринос дисертације

Научни допринос дисертације лежи првенствено у потпуно новом приступу тематици, како са методолошког тако и са херменеутичког становишта – подједнако у тумачењу извора и у начину њиховог синтетског разумевања кроз *студију случаја* која ће поставити основе за правилно разумевање односа и деловања личности у другој половини византијског 11. столећа. Предложена тема ће значајно осветлити међусобно испреплетане односе византијске интелектуалне елите 11. века и допринети разумевању византијске културе, али и менталитета у овом периоду. Дисертација *Цар Константин X Дука и Михаило Псел. Историја једног односа* ће донети

оригинална сазнања о начинима настајања, јачања и деловања породичних кланова на цариградском двору и унутар византијске аристократије, уопште.

• **Закључак**

Имајући у виду све изречено, предлажемо Наставно-научном Већу Филозофског факултета у Београду да прихвати предлог теме "*Цар Константин X Дука и Михаило Псел - историја једног односа*" докторанда Јасмине Шаранац Стаменковић и да предлог упути Универзитету у Београду на усвајање.

С поштовањем,

проф. др Влада Станковић,
ментор и писац реферата

Чланови Комисије за одбрану предлога теме:

проф. др Радивој Радић

проф. др. Војислав Јелић

проф. др Татјана Суботин-Голубовић

